

ט"ו אדר א', תשע"ט, 20.2.2019

גיליון מס' 649

פרשת כי-תשא

משה על הר סיני, אליהו על הר הכרמל

מאת גדעון ישראלי, עין הנצי"ב

השנה המעוברת נותנת לנו הזדמנות לקרוא את הפטרה "הרגילה" של פרשת השבוע שלנו "כי תשא". הפטרה בספר מלכים מספרת את סיפורו של אליהו הנביא ונביאי הבעל בהר הכרמל. ברוב השנים קוראים בשבת זו את הפטרה פרשת "פרה". על הדמיון שבין הפרשה להפטרה מבוסס "פרקי אליהו" של הרב אלחנן סמט.

מהו אותו דמיון שקבע מנהג זה?

הדמיון בין אליהו למשה רחב מאוד ורב פנים. הוא עולה מתוך פשוטי המקראות במקומות אחדים, וחז"ל והמפרשים עמדו עליו בדבריהם. מאבקו של אליהו להשיב את דורו מעבודת הבעל אל עבודת ה' מושווה למעשיו של משה בפרשת 'כי תשא' – להשיב את דור יוצאי מצרים מעבודת העגל אל ה'. דמיון כללי זה מתבטא גם בפרטים נוספים בשני הסיפורים: משה ואליהו כאחד נקטו על דעת עצמם בדרכים מאוד נועזות כדי להשיב את דורם בתשובה. וכך נאמר אצל משה: **וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַּחֲנֶה וַיִּרְא אֶת הָעֵגֶל וּמַחֲלַת וַיַּחַר אָף מִשָּׂה וַיִּשְׁלַח מַיְדוֹ אֶת הַלַּחַת וַיִּשְׂבֵּר אֹתָם תַּחַת הַהָר (שמות ל"ב, יט).**

חז"ל הדגישו הן את אופיו העצמאי של מעשה זה, שנעשה על דעת עושהו, והן את ההסכמה של מעלה עם המעשה: תניא: שלושה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו... שיבר את הלוחות. ומנלן (- ומניין לנו) דהסכים הקב"ה על ידו? שנאמר (שמות ל"ד, א): **וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה פֶּסֶל לָךְ שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים כְּרָאשֵׁימִים... אֲשֶׁר שִׁבַרְתָּ -** ואמר ריש לקיש: יישר כחך ששיברת (שבת פז ע"א).

מעשיו של אליהו להשיב את דורו בתשובה, אף הם נועזים ביותר, ונעשו על דעת עצמו. כך היו כינוס כל העם ונביאי הבעל אל הר הכרמל והצעתו לערוך מבחן שיברר מי הוא האלוהים שאחריו יש ללכת. התעוזה במעשים אלו איננה רק בביטחון המוחלט בכך שה' יענה לנביאו באש מן השמיים, אלא דווקא בשלבים הראשונים שלהם: בנותנו לנביאי הבעל הזדמנות להציג את מעשיהם ופולחנם בפני העם מתוך איזון גמור עמו, ובעודדו אותם להמשיך במעשיהם עד עלות המנחה. כמו מעשיו של משה, אף מעשיו של אליהו נרצו לפני ה', אשר נענה לנביאו באש, ואף הם השיגו את מטרתם להחזיר את ישראל אל ה': **וַיֹּאמְרוּ ה' הוּא הָאֱלֹהִים... (מלכים א', יט, לח).**

דמיון נוסף בין הפרשה להפטרה - משה הרג כשלושת אלפים מעובדי העגל על ידי בני לוי שנאספו אליו ואליהו הרג את ארבע מאות וחמישים נביאי הבעל בעזרת העם החוזר בתשובה. נראה ששני המעשים הללו נעשו על פי הוראת שעה ולא בדרך המשפטית הרגילה. דמיון זה הוא הבולט ביותר, ואפשר שהוא שהכריע בבחירת סיפור המבחן בכרמל כהפטרה לסיפור על חטא העגל ותוצאותיו.

ועוד הקבלה – לאחר שמשה ואלהו החזירו את ישראל אל ה', מתפללים שני הנביאים אל ה' שישב את חסדו לעמו. חלק מדמיונות אלו שעמדנו עליהם כאן, מסוכמים בפסיקתא רבתי:

משה כינס את ישראל להר סיני ואלהו כינסם להר הכרמל.

משה ביער עובדי עבודה זרה "שימו איש חרבו על ירכו" וגו' (שמות ל"ב, כז). ואלהו ביער עבודה זרה ותפס נביאי הבעל ושחטם.

משה קנאי "מי לה' אֱלֹהִים" (שם, כו). ואלהו קנאי "ויאמר אֱלֹהִים לְכָל הָעָם: גָּשׁוּ אֵלַי" (י"ח, ל).

משה התפלל על ישראל "אַל תִּשְׁחַת עַמְּךָ וְנַחֲלֶתְךָ" (דברים ט', כו). ואלהו נתפלל על ישראל "עֲנֵנִי ה' עֲנֵנִי" וגו' (שם, לז).

משה כשנתפלל על ישראל תפס זכות אבות "זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל" (שמות ל"ב, ג). וכן אלהו "ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל" (שם, לו).

אלא שלצד הדמיון הרב בין הפרשה וההפטרה, יש לציין את ההבדל העמוק שבין שני המצבים ההיסטוריים: משה הוא מנהיגם של ישראל, ופעולותיו להשיב את ישראל מעבודת העגל אל ה' נעשו בעוז ובתוקף של מנהיג שהעם בידו - מחד הוא מענישו, ומאידך הוא מתפלל להצלתו. אלהו, לעומת זאת, אינו מנהיג העם, והוא חסר אמצעי כפייה. אין הוא אלא נביא, המצליח לנצל שעת כושר ושעת רצון, ובמעשה מתוכם מביא את העם להסכים לעריכת המבחן שיברר להם מי הוא האלוהים. מפני כן, משה אינו זקוק לכל נס כדי להשיג את מטרתו, ואילו אלהו נאלץ להבטיח נס גדול שיסייע לו במאמציו להשיב את ישראל אל ה', וה' נענה לו באש. מבחינה זו גדול הישגו של אלהו ומפתיע מאד.

מאיר איש שלום, עורך הפסיקתא רבתי, משער שמנהג ארץ ישראל הקדום היה לקרוא את אלהו בהר הכרמל דווקא בראש חודש טבת שחל בשבת חנוכה בשל הדמיון לקנאות מתתיהו ובניו.

לנו ולדורות הבאים יש כמובן מקום ללמוד גם ממשה וגם מאלהו.

גדעון ישראלי, בן וחבר קיבוץ עין הנוצי"ב, נשוי לשרה, אב ל-4 וסב לנכדים ונכדות (כ"י). עוסק בתפקיד מקדם התיישבות במועצה האזורית עמק המעיינות.

דף פרשת שבוע של הקיבוץ הדתי מופיע באתר הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il
כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il
ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.
תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il